Lakivaliokunnalle

Asia: E123/2016 vp Valtioneuvoston EU-vaikuttamisstrategia 2017

Esitän pyydettynä lausuntonani kunnioittavasti seuraavan:

EU-politiikan ohjausta on kehitetty aktiivisemmaksi siten, että kerran vaalikaudessa annettava selonteko on korvattu vuosittaisella EU-vaikuttamisstrategialla. Tämä varmistaa eduskunnan ennakoivaa vaikuttamista Suomen käytännön EU-politiikkaan ja on myös valtioneuvostolle luonteva tapa vuoropuheluun eduskunnan kanssa ja myös ministeriöiden suuntaan. Viime vuonna lakivaliokunta käsitteli vastaavaa asiakirjaa vasta huhtikuussa. On hyvä, että käsittely voidaan ajoittaa vuoden alkuun, jolloin myös eduskunnan linjauksilla on enemmän merkitystä.

Muutostahti maailmassa on kiihtynyt, ja jos jossain, se on näkynyt EU-agendojen nopeina muutoksina viime vuosina. EU-politiikka on valitettavan paljon ollut kriisien hallintaa, ja juuri sellaisessa tilanteessa nelivuotiskausi on jopa liian pitkä aikaväli. Toisaalta kuitenkin on tarpeen, että myös näitä hiukan pidemmän aikavälin tavoitteitakin määritellään, mutta mikään ei estä sisällyttämästä sellaisia näihin joka vuosi päivitettäviin vaikuttamisstrategioihin.

Lakivaliokunta lausui viime kevään lausunnossaan LaVL 5/2016 varsin yksityiskohtaisesti.

Lainaan tuosta lausunnosta keskeisen kohdan:

> Lakivaliokunta kiinnittää omaan toimialaansa liittyen huomiota siihen, että sen toimialaan kuuluvia oikeusasioita sivutaan strategiassa hyvin ohuesti oikeusasioiden EU-agendan laajuudesta huolimatta. Vaikka ministeriöiden omat vaikuttamisstrategiat muodostavat myös osan kunkin vuoden vaikuttamistyön perustasta, on perusteltua, että jatkossa myös rikos- ja siviilioikeudellisen yhteistyön vakiintuneet peruslinjaukset ja pitkän tähtäimen strategiset periaatteet selkeästi huomioidaan valtioneuvoston EU-vaikuttamisstrategiassa. Lakivaliokunta on tuonut näitä esiin aiemmista valtioneuvoston EU-politiikkaa koskevista selonteoista antamissaan lausunnoissa (ks. esim. LaVL 6/2009 vp ja LaVL 16/2013 vp). On tärkeää, että valtioneuvoston strategiaa laadittaessa tehdään tiivistä yhteistyötä ministeriöiden kanssa, jotta valtioneuvoston ja ministeriöiden EU-vaikuttamisstrategiat sekä perustuslain 96 ja 97 pykälien mukaiset valtioneuvoston kirjelmät ja selvitykset muodostavat johdonmukaisen ja ymmärrettävän kokonaisuuden.
> Lakivaliokunta on saanut selvityksen myös oikeusministeriön EU-tavoitteista (Oikeusministeriön tavoitteet Euroopan unionissa Alankomaiden puheenjohtajakaudella 1.1.—30.6.2016, OM 2/829/2016). Oikeusministeriön

asiakirja täydentääkin asianmukaisesti valtioneuvoston EU-vaikuttamisstrategiaa. Oikeusministeriön asiakirjassa eurooppalaiset perusarvot, kuten perus- ja ihmisoikeussitoumukset, otetaan selkeästi vahvemmin huomioon kuin valtioneuvoston EU-vaikuttamisstrategiassa. Lakivaliokunta painottaakin ihmis- ja perusoikeuksien toteutumisen, seurannan ja valvonnan merkitystä. Asia on erityisen ajankohtainen nykyisessä tilanteessa, jossa sekä EU että jäsenvaltiot kohtaavat uusia haasteita liittyen esimerkiksi maahanmuuttoon ja terrorismiin. Lakivaliokunta kiinnittää huomiota myös siihen, että koska valtioneuvoston EU-vaikuttamisstrategia ja ministeriöiden vaikuttamissuunnitelmat muodostavat kokonaisuuden, on perusteltua, että ne jatkossa laaditaan mahdollisimman samanaikaisesti ja siten, että valtioneuvoston strategia ja ministeriöiden EU-tavoitteet voidaan myös eduskunnassa tarvittaessa käsitellä yhdessä ja yhtenä kokonaisuutena.

Valtioneuvoston esittämä asiakirja antaa erinomaisen katsauksen EU-politiikan ajankohtaisiin aiheisiin. Koska oikeusministeriön suunnitelma on laadittu hyvissä ajoin, voi olettaa, että se on ollut käytettävissä, kun valtioneuvoston asiakirjaa on laadittu.

Valtioneuvoston asiakirja on laaja, ja sen sisällöstä suurin osa koskee muita asioita kuin sellaisenaan lakivaliokunnan alaan kuuluvia. On kuitenkin sanottava, että esimerkiksi oikeusvaltion ja ihmis- ja perusoikeuksien painotus on asiakirjassa selvästi suurempi kuin viime vuonna esitetyssä ensimmäisessä vastaavassa asiakirjassa.

Jakso "Keskeiset vaikuttamiskohteet" alkaa alajaksolla "Yhteisten arvojen noudattaminen", missä yhteydessä korostetaan yhteistä eurooppalaista arvoperustaa, ihmisoikeuksia ja perusvapauksia sekä oikeusvaltioperiaatetta. Viime vuoden asiakirjassa tällaista jakso ei lainkaan ollut. Tässä jaksossa käsitellään myös EU:n mekanismeja oikeusvaltioperiaatteen jatkuvan noudattamisen seurannassa. Korruption torjunta nostetaan jo tässä jatkossa esiin. Samoin mainitaan, että vuoden 2017 aikana Eurooppa-neuvosto toteuttaa vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen kehittämistä ohjaavien strategisten suuntaviivojen väliarvion.

Viime vuonna maahanmuuton hallinta vei valtaosan huomiosta. Tänä vuonna epävarmuutta liittyy erityisesti Britannian EU-eroon. Korruption torjunta nostetaan aiheellisesti jälleen esille, mikä liittyy suoraan luottamukseen viranomaisiin ja siten oikeusvaltiotematiikkaan.

Valtioneuvoston asiakirjan s. 22 alkaa jakso "Sisäisen turvallisuuden kehittäminen". Siinä otetaan luonnollisesti esille terrorismin torjunta, minkä osalta olennaisinta on sovittujen torjuntatoimenpiteiden paneminen täytäntöön.

Rikosrekisteritietojen vaihtamisen järjestelmän yhteydessä otetaan esille se, että tietoja tulisi voida saada myös kolmansien maiden kansalaisista.

Rahanpesudirektiivin muuttamiseen ja terrorismin rahoituksen torjumistoimien valmistumiseen suhtaudutaan myönteisesti. Valtioneuvoston mukaan tarkemmat

kannat yksittäisiin uusiin hankkeisiin muodostetaan varsinaisessa lainsäädäntömenettelyssä.

Olen saanut nähtäväksi Oikeusministeriön EU-vaikuttamissuunnitelman vuodelle 2017. Tuo suunnitelma on päivätty 1.9.2016.

On selvää, että oikeusministeriön hallinnonalalla on vaativaa jatkuvasti päivittää EU-vaikuttamissuunnitelmaa, koska seurattavia asioita on hyvin paljon. Esitetty asiakirja on hyvin informatiivinen ja painotuksiltaan se vastannee Suomen pitkän linjan vaikuttamisen strategisia näkemyksiä. Kuitenkin taas sen vuoksi, että vaikuttamissuunnitelma heijastelee syyskuun alun tilannetta, asiakirjassa saattaa olla kohtia, joissa EU-politiikka on jo viime vuoden aikana edennyt.

Oikeusministeriön vaikuttamissuunnitelma täydentää valtioneuvoston asiakirjaa. Siinä on luonnollisesti huomattavasti yksityiskohtaisempaa selvitystä siitä, mitä EU-politiikassa on tällä lohkolla vireillä ja mitä Suomi pyrkii EU-politiikassaan saavuttamaan. On selvää, että päähuomio on kohdistettava tärkeimpiin asiakokonaisuuksiin. Saatesanoissa kuvataan tilannetta siten, että oikeusministeriö "toteuttaa kohdennettua EU-vaikuttamista tähän muistioon kirjattujen tavoitteiden pohjalta. Vaikuttamista toteutetaan tapauskohtaisesti säännöllisellä yhteydenpidolla muihin jäsenvaltioihin, komissioon ja Euroopan parlamenttiin sekä aktiivisella osallistumisella neuvostotyöhön."

Oikeusministeriön EU-prioriteetit ovat minusta hyvin kohdallaan. On tärkeää, että myös EU keskittyy sellaisiin uusiin säädöshankkeisiin, joista on odotettavissa todellista hyötyä. Vastavuoroisen tunnustamisen periaate on tarpeen säilyttää edelleen lähtökohtana oikeudellisessa yhteistyössä. Tämä yhteistyö puoleltaan edellyttää korkeaa luottamustasoa toisten jäsenvaltioiden oikeudenhoitoon, mikä korostaa oikeuslaitosta oikeusvaltioperiaatteen tukipilarina.

Terrorismin vastaisessa toiminnassa esitetään tasapainoisia näkemyksiä. Euroopan syyttäjävirastoon suhtaudutaan viisaan harkitsevasti, ja asiaa halutaan vielä selvittää ennen kuin Suomi voi ottaa kantaa omaan osallistumiseensa. Hyvä hallinto otetaan aiheellisesti esille prioriteeteissa.

On hyvä, että oikeusministeriö ja valtioneuvosto tiivistävät otettaan oikeudellisen yhteistyön asioissa, koska seuraava puheenjohtajakausi on lähestymässä 2019, ja siihen aikaan puolestaan valmistellaan seuraavan kauden suuntaviivoja.

Pidän kaiken kaikkiaan oikeusministeriön esittämiä linjauksia oikeuspolitiikan kehittämisestä vahvasti perusoikeuksiin tukeutuen harkittuina ja kannatettavina. Esimerkiksi oikeusalan tulostaulun maininta kansallisessa kehittämistyössä sekä Euroopan sähköisen oikeuden strategian toteuttaminen ovat hyvä painotuksia.

Rikosoikeudellisen yhteistyön kehittämisessä otetaan esille mm. vastavuoroisen tunnustamisen instrumenttien kehittäminen kattamaan päätökset konfiskaatiosta ja varojen jäädyttämisestä. Nämä askelet olisivat varsin luonnollisia. Eurooppalainen pidätysmääräys toimii jo, mutta EU-tuomioistuimen oikeuskäytäntö muotoaa jatkuvasti järjestelmän soveltamista.

Vankeinhoidossa korkea eurooppalainen standardi edistäisi toimenpiteitä vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon siirron toteuttamiseksi. Tämä teema, jossa Suomella ja Pohjoismailla olisi paljon annettavaa.

On aiheellista, että lakivaliokunta omilla lausumillaan edelleen varmistaa, että EU-vaikuttaminen perustuu yhteisen eurooppalaisen arvopohjan puolustamiseen. Tähän on sekä teoreettisia että käytännöllisiä syitä. Perusvapauksien ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen ja oikeusvaltioperiaate sekä kansalaisten luottamuksen viranomaisiin ja viranomaisten luottamuksen lisääminen toisiin eurooppalaisiin oikeusjärjestelmiin ja niiden viranomaisten päätöksiin muodostavat kestävän perustan kaikelle onnistuneelle EU:n politiikalla. Lisäksi voi arvella, että jaettu arvopohja myös edistää eurooppalaisen oikeusyhteistyön tehokkuutta ja tuloksellisuutta mitä moninaisimmissa kysymyksissä.

On entistä tärkeämpää, että Suomi linjaa EU-vaikuttamisen perustan tällä tavalla, sillä muunkinlaisia painotuksia esiintyy kansallisessa EU-politiikassa muualla Euroopassa.

Helsingissä, 9.2.2017

Kimmo Nuotio
rikosoikeuden professori
Helsingin yliopisto